

Juridisk rådgivning for kvinner (JURK) takker for den tillit vi er vist som høringsinstans i forbindelse med forslag til ny straffelov.

1. VEDRØRENDE FORSLAGET OM Å FJERNE STRAFFELOVEN § 192 FJERDE LEDD OM GROV UAKTSOM VOLDTEKT

Kommisjonen har den oppfatning at det er uheldig at skyldkravet for voldtekt ble redusert til grov uaktsomhet ved lovrevisjonen 11. august 2000 nr. 76. Kommisjonen foreslår derfor at bestemmelsen om grov uaktsom voldtekt ikke videreføres.

Voldtekt – en sterkt krenkende handling

Voldtektsforbrytelsen representerer en alvorlig krenkelse av offerets, som oftest kvinners, personlige integritet og frarøver dem friheten til å avvise tilnærmelser av seksuell karakter og til selv å bestemme over egen seksualitet. Frarøvelsen av denne autonomien over egen kropp og det å bli tvunget til å være deltaker i seksuelle handlinger, oppleves av ofrene som et angrep på den seksuelle integritet og selvrespekt. Selv om voldtektsbestemmelsen også kan sies å verne om offentlige interesser, er den i første rekke ment å skulle gi enkeltpersoner vern mot overgrep. Men til forskjell fra de andre bestemmelsene i straffeloven som også skal beskytte mot angrep på enkeltindivider, rammer voldtekt i all hovedsak bare kvinner. Voldtekt er følgelig ikke bare et angrep på det enkelte voldtektsoffer: voldtekt skaper frykt også hos andre kvinner slik at deres handle- og bevegelsesfrihet blir innskrenket.

Det er interessant å merke seg kommisjonens generelle vurderinger av kriminalisering av uaktsomme handlinger. Kommisjonen har som et hovedsynspunkt at det bør utvises tilbakeholdenhet med bruken av straff, og at mindre inngripende reaksjoner bør velges dersom det kan gis et tilstrekkelig vern for den aktuelle interessen. Uaktsomhetsansvar krever etter kommisjonens syn en særlig begrunnelse, og bør bare oppstilles etter en grundig vurdering av behovet for å ramme uaktsomme overtredelser.

JURK synes det er meget betenkelig og beklagelig at kommisjonen når det gjelder voldtektsforbrytelsen, ikke finner behovet stort nok til at denne handlingen bør være kriminalisert for de grove uaktsomme overtredelser. Et slikt standpunkt som det kommisjonen her har tatt, er etter JURKs syn i strid med det kvinneperspektiv de lovgivende organer bør søke å ivareta. Det vil også være mer i tråd med våre internasjonale forpliktelser etter CEDAW konvensjonen å beholde de någjeldende regler om straff for grov uaktsom voldtekt. Voldtektshandlingen er en dypt krenkende handling som ofte medfører både store fysiske og psykiske skadevirkninger for ofrene. Det

straffverdige i handlingen er således meget betydelig, noe som straffelovens regler bør speile ved at også de grovt uaktsomme tilfellene av en slik handling straffelegges.

Den verdimessige forankring og voldtektbestemmelsens berettigelse – et kort historisk tilbakeblikk

I forhold til nettopp voldtektsbestemmelsen og dens spesielle problematikk, er det viktig også å ha blikket vendt bakover i tid. Dette for kanskje å kunne se mer klarsynt dagens behov for ulike tiltak mot voldtekt, herunder lovhjemler og straffesanksjoner.

Tove Stang Dahl, skriver i boken "Pene piker haiker ikke" (1994) om det hun kaller mer eller mindre voldtagbare kvinner. Her fremgår det at helt siden Norske Lov 6-13-16 var det helt avgjørende at ofrene var såkalte uberyktede for at de ble ansett som verneverdige etter loven. "Løsaktige eller beryktede kvinner var ikke like voldtagbare. De hadde jo ikke et rykte eller en kjønnsære som kunne angripes, og kjønnsærens verdi var ratio legis". Clark og Lewis (1977), skriver også om den gruppen av kvinner som loven ikke gir en lik beskyttelse mot voldtekt som de "uplettede". Disse kvinnene kaller de for "Open territory victims"- en betegnelse som peker på at kvinnen som tilhører denne kategorien ikke har noen egentlig beskyttelse mot seksuelle overgrep.

Det som har vært, og fortsatt er et kjennetegn ved voldtektssaker, er at ofrene for denne forbrytelsen ikke likestilles med andre ofre for sammenlignbare forbrytelser. JURK vil hevde at voldtekts ofre har en mindre grad av rettsbeskyttelse enn andre ofre for overgrep mot legemlig og følelsesmessig integritet. Dette henger sammen med at ofrene for voldtekt må "renvaskes" før de kan bli tatt på alvor og godkjent som virkelige ofre. Man har stereotype forestillinger om voldtektssituasjonen, voldtektsmannen og offeret. Selve kjernen i slike stereotype bilder av voldtekten, er at partene er totalt fremmede for hverandre, og at gjerningspersonen helt plutselig angriper det intetanende offeret. I og med at det skal finne sted et angrep, er også volden et svært vesentlig moment i slike "overfallsvoldtekter". Dette kunne man se tydeligere uttrykk for i tidligere tiders domspraksis, men det er trekk i rettspraksis også i dag som indikerer at slike stereotype forestillinger om "den virkelige voldtekt" har oppslutning. Man forestiller seg at "ekte" voldtekter blir begått av monsterlignende menn overfor uskyldige kvinner som ikke har sett overgriperen for sine øyne før. I "The ideal victim" (Christie, 1986), sier Christie at det eksisterer et gjensidig avhengighetsforhold mellom det han kaller det ideelle offer og den ideelle gjerningsmann.

Det er mot denne bakgrunn man må vurdere hensikten og berettigelsen av en voldtektsbestemmelse som også fanger opp og gjør straffbar den grove

uaktsomme voldtekt.

Ofrenes krav på rettsvern

Ved å avkriminalisere grove uaktsomme voldtekter, vil man gi et utilstrekkelig rettsvern for ofre. JURK vil her vise til Grete Kvalheims uttalelse fra straffelovutvalget (1999-2000), hvor hun sier at tvangssituasjonen kan variere svært fra grov vold eller annen uttalt aggresivitet til mer svak maktbruk. Etter omstendighetene kan det fra offerets side oppleves like skremmende og tvingende med voldsbruk eller tvang selv om gjerningsmannen ikke forstår at han tvinger offeret til seksuell omgang. I de tilfeller hvor gjerningsmannen utviser grov uaktsomhet i forhold til frivilligheten, har han etter vårt syn, begått et klart straffverdig seksuelt overgrep. Kvalheim peker også på at grov uaktsomhet ved voldtekt, er praktisk anvendelig i forhold til straffeforfølgelse. Særlig praktisk er uaktsomhet i situasjoner hvor gjerningsmannen opptrer slik at offeret blir nærmest viljeløs på grunn av angst, avmakt eller handlingslammelse.

Muligheter for flere anmeldelser og domfellelser i voldtektssaker

Ved fortsatt å straffebelegge den grove uaktsomme voldtekten vil man, i og med at skyldkravet er mindre strengt, kunne få reist tiltale i flere saker enn det som hittil har blitt gjort. JURK ser det videre som sannsynlig at ved å beholde bestemmelsen som kriminaliserer grove uaktsomme voldtekter, vil flere ofre velge å anmelde gjerningsmannen. Flere domfellelser i voldtektssaker, vil føre til at ofre føler det som mer hensiktsmessig å anmelde.

Et argument for å opprettholde dagens bestemmelse om grov uaktsomhet, er at det etter JURKs oppfatning vil gjøre det enklere å få domfellelse i saker hvor det allerede består et forhold mellom gjerningsperson og offer, jfr. en nylig avsagt dom i Oslo tingrett, hvor en mann ble dømt for grov uaktsom voldtekt av sin samboer. Det er en kjensgjerning at i de fleste voldtektssaker, kjenner overgriper og offer hverandre fra før eller de har nylig stiftet bekjentskap. Det er ikke bare et praktisk behov for å ramme grove uaktsomme voldtekter, men det er også av prinsipiell betydning at man beholder en regel som ikke først og fremst er ment å fange opp de stereotype forestillingene om voldtekt, jfr. ovenfor. Disse stereotype bildene eksisterer fortsatt mer eller mindre klart i de flestes bevissthet, og på ulike samfunnsplan. En bestemmelse som har potensiale i seg til å ramme relasjonsvoldtektene- de mindre støyende og mer tause "hverdagsvoldtektene", bør på ingen måte fjernes fra straffeloven.

Signaleffekt og straffverdighet

Man bør videre tenke over hvilken signaleffekt det vil ha, dersom man nå

velger å ta bort bestemmelsen om grov uaktsom voldtekt. Straffebudene er ment å skulle uttrykke samfunnets prioriteringer av hvilke handlinger som er uønskelige, eller endog sterkt klanderverdige og straffverdige. Ved å velge å avkriminalisere voldtekter hvor gjerningsmannen måtte forstå at han på ulike måter tiltvang seg seksuell omgang, gir man meget uheldige signaler til samfunnet generelt og til kvinner spesielt. Det fremstår som lite forståelig at voldtekt ikke skal anses som straffverdig nok til å rammes med straff, når man har valgt å ha straff for uaktsomme overtredelser av en rekke andre alvorlige integritetskrenkende forbrytelser.

Rettsikkerhet for den tiltalte

I en vurdering av om en handling skal kriminaliseres eller ikke, må det foretas en avveining mellom hensynet til rettsvern for offeret og hensynet til rettsikkerhet for utpekt gjerningsmann. Hvis det er grunn til å anta at straffesanksjonering av den grove uaktsomhet vil bedre ofrenes rettsvern, vil dette være et tungtveiende argument for kriminalisering. Idet beviskravet ikke er senket ved bedømmelsen av den grove uaktsomme voldtekt, mener JURK at opprettholdelsen av bestemmelsen ikke vil gå på bekostning av gjerningspersonens rettsikkerhet.

Behovet for å ramme såkalt "skjult forsett"

For lovbrudd der bevissituasjonen gjennomgående er vanskelig, mener kommisjonen at det bør vurderes å kriminalisere uaktsom overtredelse for å ramme såkalt skjult forsett. JURK stiller seg uforstående til at kommisjonen ikke mener at dette gjelder for voldtektsforbrytelsen. I voldtektssaker er det jo nettopp dette som er tilfelle: det er vanskelig å føre tilstrekkelig bevis for forsett, selv om det i virkeligheten er begått et forsettelig lovbrudd. Kommisjonen gir selv uttrykk for at det i en slik situasjon vil være naturlig at det oppstår et press i retning av å kriminalisere uaktsom overtredelse ut fra effektivitets- og kontrollhensyn. De går så langt, at de til og med synes det kan være forsvarlig å kriminalisere uaktsomme handlinger, selv om disse i seg selv ikke bedømmes som straffverdige. For selv om kommisjonens hovedsynspunkt er at uaktsomme overtredelser som ikke er straffverdige ikke skal belegges med straff, uttaler de at der hvor både forsettelig og uaktsom adferd må anses straffverdig, " er det rimeligvis ingenting prinsipielt i veien for å kriminalisere uaktsomhet". Og videre sier de at : "Manglende kriminalisering kan i slike tilfeller etter omstendighetene snarere være en mangel ved lovgivningen". JURK kan ikke se hvorfor voldtekt, herunder den uaktsomme voldtekt, ikke skulle være blant disse straffverdige handlingene. Noe av forklaringen på at åtte av ti voldtektssaker blir henlagt av politiet, er at dette dreier seg om saker som er bevismessig vanskelige. Ved å senke skyldkravet fra at det for gjerningsmannen må være åpenbart at handlingen ikke er ønsket, til en situasjon hvor han kan bebreides sterkt for mangel på

aktsomhet, vil man kunne oppnå at såkalt "skjult forsett" vil kunne rammes.

Faren for nedsubsumering

Det er fra visse hold fremholdt at selve det faktum at det finnes en regel om grov uaktsom voldtekt, vil innebære en risiko for nedsubsumering i voldtektssaker. Det reduserte skyldkravet tenkes å kunne ha den utilsiktede virkning at voldtekter som er forsettlige blir bedømt som uaktsomme. Domstolene vil kunne føre forholdet inn under et mildere straffebud eller frifinne fordi en domfellelse for voldtekt vil virke for streng når det er skjedd under uaktsomhet. JURK ser at dette er et scenario som ikke er helt uten rot i virkeligheten. Det kan tenkes tilfeller hvor domstolene velger minste motstands vei i forhold til skyldkravet, eller ønsker et annet utfall enn det loven gir anvisning på. Dette bør imidlertid ikke hindre at en bestemmelse om grov uaktsom voldtekt skal gjelde. Denne bestemmelsens eksistensgrunnlag og berettigelse hviler ikke på løse antagelser om hvordan domstolene vil forholde seg til lovens ordlyd på, men er tuftet på prinsipielle vurderinger, herunder handlingens straffverdighet.

Det er fra ulike hold blitt brukt det argument for å fjerne den nåværende bestemmelsen om grov uaktsom voldtekt, at denne nesten ikke har blitt benyttet av påtalemyndighet og domstoler. Det er riktig at det ikke har vært særlig mange saker til nå hvor gjerningspersonen har blitt tiltalt for, eller blitt bedømt etter denne bestemmelsen. Dette kan imidlertid ikke være noe tungtveiende argument for å avkriminalisere den grove uaktsomme voldtekten; til det er bestemmelsen altfor ny og ukjent både for påtalemakt og domstoler. En slik regel som ennå befinner seg på et slags nybrottsstadium, vil nødvendigvis trenge litt mer tid på seg til å finne sin plass i den strafferettslige tilværelse.

Ytterligere fokus på offerets adferd?

En annen problemstilling som i denne sammenheng må reises, er om offerets stilling, som en følge av uaktsomhetsvurdringen, vil bli svekket i forhold til en straffelov som kun straffesanksjonerer den forsettelige voldtekt. Bør man frykte at en fortsatt kriminalisering av grov uaktsom voldtekt i enda sterkere grad enn i dag, vil flytte fokus over på offerets adferd? I så fall vil offerets rettssikkerhet bli ytterligere svekket i en allerede vanskelig situasjon.

Domfellelse for grov uaktsomhet, forutsetter at det er mye å bebreide overgriperen for mangel på aktsomhet. Innbakt i denne normen ligger det et slags "krav" til offeret om å gi uttrykk for at hun ikke vil, at hun er redd osv. JURK kan imidlertid ikke se at dette "kravet" til offeret om å gi signaler til overgriper om at hans adferd er uønsket, vil være noe som ytterligere vil forringe offerets rettslige stilling. Offeret har også de lege lata et krav om

dette i relasjon til den forsettlige voldtekt, i og med at det forutsettes at gjerningsmannen positivt er klar over at han tiltvinger seg seksuell omgang med offeret.

Slik JURK ser det, vil opprettholdelsen av grov uaktsomhetsregelen heller kunne føre til en bedring av offerets posisjon i voldtektssaken. Offerets ansvar kan reduseres fordi man kan tenke seg at gjerningsmannen får et tilsvarende økt ansvar. Det kan være mulig at fokus dreies fra offerets opptreden, klesstil, drikkevaner osv., til å handle mer om gjerningsmannens handlinger. Gjerningsmannen vil således ikke bli så lett hørt med at han ikke oppfattet offerets uvilje og derved frifinnes. Det hadde vært ønskelig om man fikk bukt med den ansvarsfraskrivelse fra overgriperers side som mange voldtekts ofre i dag føler at skjer på bekostning av dem og deres troverdighet. Slik det har vært frem til nå, føler mange voldtekts ofre at de blir gjort til deltakere i voldtekten av seg selv, slik at de også indirekte må bære noe av skylden for at voldtekten fant sted. Det forekommer derfor veldig ofte i voldtektssaker at den fornærmede blir tiltalt, og den tiltalte får spille rollen som offer. Gjennom å ensidig fokusere på offerets handlemåte, er det hun som settes på tiltalebenken: hennes oppførsel krever en forklaring.

JURK tror at en bestemmelse som rammer grov uaktsom voldtekt, kan være med på å bidra til at man får et mer nyansert syn på hva en "virkelig" voldtekt er, og har tiltro til at domstolene ikke møter denne ved ytterligere å vektlegge offerets handlemåte.

En argumentasjon basert på at man får en rettsutvikling som ikke er hjemlet i loven, er etter vårt syn urimelig. Dypest sett dreier dette seg om det paradoks at ofrene i voldtektssaker ofte blir mistenkeliggjort, og mangler troverdighet hos påtalemyndighet og domstol. Denne mangelen på troverdighet er et stort handikap i en rettsal hvor det viktigste for sakens utfall tross alt er å bli trodd. JURK håper at man ved å beholde regelen om grov uaktsom voldtekt, etter hvert vil oppnå å legge ansvaret der det hører hjemme- hos overgriperen.

Avslutning

Etter det som er sagt ovenfor, ser JURK det som meget beklagelig at kommisjonen ikke går inn for å beholde den nåværende § 192 fjerde ledd. Dette på bakgrunn av at voldtekt er et ekstremt uttrykk for fysisk og psykisk undertrykkelse; en nedverdiggelse og en sterkt integritetskrenkende handling som i det altoverveiende har kvinner som ofre. Vi mener at voldtektshandlingen som sådan er så straffverdig, at også den kvalifiserte formen for uaktsomhet bør fanges opp av straffelovens bestemmelser. Ved å videreføre § 192 fjerde ledd i straffeloven, gir man et viktig signal- både til

offer og gjerningsmann- om at det ikke finnes noen situasjon som kan rettferdiggjøre eller legitimere seksuelle handlinger mot den annens vilje. En bestemmelse om grov uaktsom voldtekt, vil slik sett kunne bidra til å fjerne noe av den skyld som ofte pålegges ofrene i voldtektssaker, samtidig som den kan være en spore for domstolene til å endre noen av sine kvinnefiendtlige holdninger. Gjennom en slik uaktsomhetsregel, kan det bli vanskeligere for gjerningsmannen å fraskrive seg ansvar for voldtekten.

JURK er etter dette sterkt uenige i kommisjonens forslag om å avkriminalisere grov uaktsom voldtekt.

2. VEDRØRENDE BORTTAGELSE AV STRAFFELOVEN § 208

Bestemmelsen i strl § 208 anses av mange for å være av liten prinsipiell betydning. Den er likevel svært viktig i det henseende at den beskytter personer som har vært utsatt for seksuelle overgrep, slik at de har muligheten til å fortelle om det de har vært utsatt for. Lovregelen har kun eksistert i kort tid og grunnen til at den ble inntatt i straffeloven, var mange æreskrenkelsessaker etter påstander om seksualforbrytelser. JURK mener dette viser at strl § 208 har en berettiget betydning i norsk straffelov. Siden alvorligheten av forbrytelsen er så grov og rammer offerets personlige integritet så sterkt, mener JURK at en selvstendig regel om æreskrenkelser etter påstand om seksuallovbrudd har sin berettigelse. Siden majoriteten av de som utsettes for seksuelle overgrep er kvinner så mener JURK at man svekker rettsstillingen til kvinner i Norge ved å fjerne strl § 208.

Anmeldelse etter strl § 208 1. ledd bokstav a)

JURK anser det for å være uheldig om man etter en lovendring kan bli anmeldt for æreskrenkelse hvis man anmelder et seksuallovbrudd til politiet. JURK har i sitt arbeide sett at det for mange er vanskelig å gå til det skritt å anmelde en overgriper. JURK mener det derfor er svært viktig at man ikke risikere å bli straffet, ettersom offeret ofte må opparbeide seg mot for å tørre å anmelde.

For mange som har vært utsatt for seksuelle overgrep er det viktig å få snakket om det og å bli hørt. De må ha mulighet til å kunne anmelde overgriperen uten å bli straffet for dette, selv om de ikke kan bevise at overgrep har skjedd. Det er også viktig å beskytte de som har vært utsatt for overgrep, men som ikke klarer å anmelde overgrepet med en gang. Det er ofte vanskelig å bevise at noen har vært utsatt for seksuelle overgrep, særlig når det har gått lang tid etter at overgrepet fant sted. Dersom noen blir anmeldt i ren sjikanehensikt dekkes dette av regelen om straff for falsk anmeldelse, slik at disse sakene uansett vil bli forfulgt og straffet.

Vilkår om offentlighet

JURK slutter seg til kommisjonens forslag om å innføre vilkår om at æreskrenkelsen har skjedd offentlig. Vi er positive til at man har en bestemmelse i straffeloven som beskytter de fortrolige samtaler. Dette vil være i overensstemmelse med hvordan strl § 208 er i dag, da denne regel kun beskytter fortrolige samtaler.

Skyldkravet

JURK slutter seg til forslaget om å innføre et skyldkrav da dette innebærer en kodifisering av Høyesterettsdom av 20. november 2001. Etter denne dommen er det nok at en person som er i aktsom god tro med hensyn til at beskyldningene den kommer med er sanne.

JURK mener at skyldkravet for æreskrenkelser bør være forsett. Det er ingen tvil om at en usann beskyldning om seksuelle overgrep rammer en æreskrenket svært hardt. Det er viktig at de som på denne måten prøver å sverte noen med usanne påstander straffes. På den annen side må hensynet til en person som har vært utsatt for seksuelle overgrep, men som ikke klarer å bevise dette veie tungt. En person må kunne fortelle om de overgrep han eller hun har vært utsatt for i en fortrolig samtale, uten å risikere å bli straffedømt og ilagt store erstatningssummer. Strl § 208 har en slik regel, og JURK mener at den bør beholdes siden den gir god beskyttelse til personer som er utsatt for overgrep.

Sivilrettslig erstatning

Beskyttelsen som någjeldende § 208 gir i forhold til ansvarsfrihet i relasjon til erstatningsretten faller bort ved innføring av kommisjonens forslag. JURK mener at det må tas et standpunkt til om denne regelen helt skal falle bort eller innføres som ny bestemmelse i sivilrettslig lovgivning. En slik beskyttelse er svært viktig å opprettholde fordi kvinner som har vært utsatt for voldtekt har vanskeligheter med å snakke om det eller anmelde det. Man bør ikke gjøre situasjonen ytterligere forverret i forhold til dagens situasjon. Igjen kommer vi tilbake til det faktum at det ofte er svært vanskelig å bevise overgrep, og at det her vil bli et spørsmål om den voldsutsatte klarer å bevise med sikkerhet at et overgrep har funnet sted.

Alternativet om gjentakelse i strl § 195, 2. ledd, litra d er ikke foreslått videreført i utk § 28-6 og Alternativ et om gjentakelsesstraff i strl § 192, 3. ledd, litra c er ikke foreslått videreført.

Det kan stilles spørsmål om behovet for disse bestemmelsene. I praksis utmåles det sjelden straffer som gjør de strengere strafferammene ved gjentakelse nødvendige. Det er ikke et avgjørende moment for

straffutmålingen i rettspraksis at det er hensiktsmessig å operere med egne strafferammer for slike tilfeller. Dessuten skal gjentakelse fortsatt være et moment ved straffutmålingen innenfor den ordinære strafferammen.

JURK mener imidlertid at det likevel kan være en viss fare for at gjentakelsesmomentet ikke vil bli tillagt like mye vekt som når det står eksplisitt i lovens ordlyd. Når det gjelder straffbare handlinger i sedelighetskapittelet mener JURK at gjentakelsesmomentet vil gjøre seg særlig gjeldende. Dette dreier seg om handlinger som gjør et sterkt inngrep i den personlige integritet og som oppleves meget krenkende for offeret. Derfor er det spesielt viktig at lovgiver presiserer at gjentakelsesmomentet skal tillegges vekt i bestemmelsens ordlyd. Med andre ord at lovgiver signaliserer alvoret og straffverdigheten av at samme forbrytelser blir gjentatt.

Videre mener JURK at det kan virke støtende for offeret og for den alminnelige rettsfølelse at lovgiver tar ut en slik bestemmelse av ordlyden selv om den fortsatt vil gjøre seg gjeldende i domstolenes straffutmåling. JURK mener derfor at gjentakelse i strl § 195, 2. ledd, litra d skal videreføres i utk § 28-6.

Det er foreslått for de alvorligste overtredelsene i dette kapittelet, jfr utk § 28-2 om grov voldtekt og § 28-6 at det fastsettes en strafferamme på fengsel i 15 år.

Dette vil innebære en senking av strafferammen fra 21 år til 15 år. Strafferammene i loven gjenspeiler riktignok ikke domstolenes straffutmåling. Lovens strengeste straff på 21 år har aldri blitt brukt på slike handlinger.

Kommisjonen hevder at strafferammer som er realistiske skranke for domstolene medfører at de gir et mer dekkende uttrykk for straffverdighet og bidrar til en klarere signalvirkning av straffetruene samlet sett. Likevel presiserer kommisjonen at det ikke er gjort noe forsøk på fullt ut å tilpasse de øvre strafferammene til domstolenes straffutmålingspraksis, men at de har foretatt en helhetlig normering av strafferammene.

JURK er enig i disse synspunktene, men mener at det vil være meget krenkende for både offeret og den alminnelige rettsfølelsen at domstolen ikke skal kunne ha muligheten til å idømme lovens strengeste straff for så grove integritetskrenkelser som grov voldtekt og seksuelle forbrytelser mot barn under 14 år. Til sammenligning er strafferammen for grove narkotikaforbrytelser 21 års fengsel. JURK ser problematikken ved å veie ulike straffebud mot hverandre, men mener likevel at lovgiver vil gi feil

signaler hvis det kan idømmes strengere straffer for narkotikaforbrytelser enn for grove integritetskrenkelses som nevnt ovenfor. Det kan særlig for den krenkende bli opplevd som at integritetskrenkelsene som er forøvd mot vedkommende ikke blir ansett like viktige som narkotikaforbrytelser. Straffelovens bestemmelser i sedelighetskapittelet tar nettopp sikte på å beskytte den krenkende og den alminnelige rettsfølelsen mot slike forbrytelser.

Selv om domstolen aldri har idømt noen en straff på 21 år for en slik forbrytelse mener JURK at det av prinsipiell betydning at lovgiver signaliserer at slike forbrytelser kan medføre lovens strengeste straff. Signaleffekten av å senke straffen er at slike forbrytelser ikke vil bli ansett som like alvorlige som før, at samfunnet "godtar" i større grad slike forbrytelser og at de blir ansett som mindre graverende i forhold til forbrytelser som kan få lovens strengeste straff. Domstolene burde ikke bli fratatt muligheten til å kunne idømme 21 års fengsel for overgrep av en så nedverdiggende karakter som grov voldtekt og seksuelle forbrytelser mot barn under 14 år.

Etter dette mener JURK at strafferammen på 21 år skal opprettholdes i utk § 28-2 og § 28-6.

Minstestrafen for voldtekt til samleie mv, jfr strl § 192, 2. ledd er foreslått opphevet, jfr utk § 28-2.

Kommisjonen hevder at faren ved minstestraf er at den kan tvinge domstolene til å avsi dommer de finner urimelig strenge. For å unngå urimelige resultater kan det tenkes at domstolene og påtalemyndighetene nedsubsumerer forholdet til et mildere straffebed.

JURK mener likevel at lovgiver burde forsikre seg om at slike forbrytelser burde få en minstestraf. Det er som nevnt tidligere her snakk om graverende krenkelses mot den krenkendes integritet. Av den foreliggende rettspraksis har JURK ikke tillit til at domstolene vil avsi straffer som står i forhold til den forbrytelse som er begått. Dette hensynet må veie tyngre enn faren for nedsubsumering fra domstolenes og påtalemyndighetenes side.

Det kan tenkes at minstestrafen i sjeldne tilfeller kan gi urimelige strenge straffer. Hvis minstestrafen på to år tas bort, vil imidlertid bare den ordinære minstestrafen på 14 dager gjøre seg gjeldende. JURK mener at dette er altfor lavt i forhold til forbrytelsens alvorlige krenkelse. Signaleffekten av dette vil etter JURKs mening være uheldig. Minstestrafen på to år er en viktig markering av alvorlighetsgraden av denne type forbrytelse av hensyn til den krenkende og den alminnelige rettsfølelse. Forbrytelsens alvorlige, nedverdiggende og krenkende karakter må igjen understrekes. Dette er etter

JURKs mening så viktig at det må veie tyngre enn momentet om urimelige strenge straffer.

Etter dette mener JURK at minstestrafen på to år skal opprettholdes i utk § 28-2.

Minstestrafen i strl § 195, 2. punktum foreslås videreført og utvidet til å gjelde ethvert tilfelle av grov seksuell omgang med barn under 14 år, jfr utk § 28-6.

JURK slutter seg til dette forslaget. Selv om det kan stilles spørsmål ved behovet siden handlingens straffverdighet i tilstrekkelig grad blir angitt ved en høyere strafferamme, må lovgiver signalisere at dette dreier seg om svært støtende og krenkende handlinger.

3. Utk.§ 28-17 PORNOGRAFI

Endring fra å ramme uaktsom til bare å ramme grov uaktsom overtredelse

Kommisjonen foreslår at bare grov uaktsomhet skal rammes. Dette innebærer at det bare er en kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet som rammes. Alminnelig uaktsomhet skal etter kommisjonens forslag ikke videreføres i den nye bestemmelsen. Dette innebærer at en klanderverdig opptreden, som foranlediger bebreidelse for mangel på aktsomhet (bevisst eller ubevisst) ikke rammes av loven.

Et viktig moment for kommisjonen når den vurderer om det bør gjelde et uaktsomhetsansvar for en handlingstype, er om den aktuelle typen adferd innebærer en fare for alvorlige skadefølger.

JURK mener pornografibestemmelsen er en viktig bestemmelse, da den rammer sluttproduktet av handlinger som til dels kan være fremtvunget ved tvang. I tillegg rammer den barnepornografi. Skadefølgene av å distribuere pornografi synes umiddelbart ikke store, men tar man i betraktning prosessen frem til et ferdig salgbart produkt, blir bildet noe annet. Det er kommisjonene eget syn, at faren for alvorlige skadefølger tilsier at for enkelt straffebud bør allerede simpel uaktsomhet rammes. JURK mener pornografibestemmelsen er en del av et større problemområde, og at overtredelsen av denne innebærer fare for alvorlige skadefølger.

Videre vil effektivitetshensyn kunne tale for et uaktsomhetsansvar. Behovet for effektive straffebud er større i forhold til alvorlige krenkelser, enn i forhold til bagatellmessige overtredelser. Det er videre større behov for å kunne legge på områder hvor bevisforholdene ligger slik til, at det er vanskelig å føre tilstrekkelig bevis for forsett.

Når gjerningsbeskrivelsen bare rammer grov uaktsomhet, rammer dette de personer som er direkte involvert i handlingsbeskrivelsen. Her vil det regelmessig være enklere å konkludere med at man kan bebreide vedkommende sterkt for mangel på aktsomhet. (Det er disse som bestiller, selger, overlater, innfører etc. pornografi). Med hensyn til de personer som står fjernere fra selve handlingen i straffebudet, typisk overordnede og eiere, er det vanskeligere å finne grunnlag for sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet. De kan vise til at de faktisk ikke visste, at det ikke var deres ansvar å sette seg inn i innholdet i de trykksakene eller videofilmene som selges eller leies ut i vedkommende virksomhet, at det finnes instruksjoner og rutiner etc. JURK mener derfor at eiere og ledelse på samme måte som i dag, jf. Strl. §204 og i någjeldende § 211, bør rammes direkte av gjerningsbeskrivelsen, og da med uaktsomhet som skyldkrav.

Deler av § 204 som ikke skal videreføres

Kommisjonen foreslår at § 204 (3) 2. fjernes. Den retter seg mot den innehaver eller overordnede som forsettlig eller uaktsomt unnlater å hindre at det i en virksomhet blir foretatt handlinger som strider mot bestemmelsen.

JURK mener at straffverdigheten for eiere og overordnede er høy og ofte mer straffverdig enn ansattes. Det er disse som regelmessig har mest å tjene på omsetning av pornografi. Dersom man endrer skyldkravet til grov uaktsomhet og fjerner ansvar for eiere og overordnede, blir det langt vanskeligere å ramme disse.

Kommisjonen mener at ansvar for overordnede og eiere vil ivaretas av utk. § 3-2 om medvirkning. Medvirkningsansvaret er et selvstendig ansvar og så lenge straffebudet bare rammer grov uaktsomhet, vil det bli vanskelig å ramme overordnede og eiere, ref. det JURK anfører ovenfor om nærhet til den straffbare handlingen. I juridisk teori er det antatt at den overordnede som forholder seg passiv til den underordnedes overtredelse, etter omstendighetene kan anses for å ha medvirket til denne. I alminnelighet inntreer imidlertid ikke medvirkningsansvar ved ren passivitet.

JURK mener at dersom man endrer skyldkravet fra uaktsomhet til grov uaktsomhet for pornografibestemmelsen som sådan, så bør 3. ledd 2. punkt. I den gamle bestemmelsen beholdes uendret (dvs. med uaktsomhet som skyldkrav).

Kommisjonen hevder videre at dersom man tar bort § 204 (3) 2. så vil bestemmelsen om foretaksstraff, utk. § 4-1, gjøre det mindre nødvendig med en særregel rettet mot overordnede som ikke kan sies å ha medvirket til

overtredelsen.

Foretaksstraff rammer foretaket og kan pålegges selv om ingen gjerningsperson kan identifiseres. Her er det imidlertid foretaket som straffes, ikke eieren eller den overordnede. Dette innebærer at den underordnede kan straffes dersom grovt uaktsomt forhold kan avdekkes, og foretaket straffes. "Bakmennene" straffes ikke personlig.

Dette finner JURK uheldig, da det kan være snakk om store gevinster ved å overtre straffebudet, kombinert med liten personlig risiko. Av preventive hensyn bør derfor bestemmelsen om straff for innehaver eller overordnet beholdes, med uaktsomhet som grense.

Oslo, 7. mars 2002

Juridisk rådgivning for kvinner
v/ vold –og mishandlingsgruppa